

A diktátorok és a biometrikus karkötők

Éjfél után kitekintek a lakásom ablakán, hideg szél fúj, zuhog az eső, s látom, hogy a házunk előtt parkol egy rendőrautó. Másnap éjszaka ugyanez a látvány fogad. A rendőrség a szemben levő albán pék üzletét őrizte. Történt ugyanis, hogy pár nappal ezelőtt Belgrád Borčen elővárosában a szélsőséges szerb nacionalisták egy albán pékség ellen tüntettek, arra buzdították a környék lakosságát, hogy ne vásároljanak többé albán burekot és kenyeret. A hangos tüntetés végén egy disznófejet helyeztek a bejárat elé. A szervezők további tüntetéseket helyeztek kilátásba, a civil szervezetek követelték a gyűlöletbeszéd betiltását, ám a belügyminiszter megnyugtatta a közvéleményt: a tüntetők egy ablaküveget sem törtek össze, ezek szerint a tiltásnak nincs törvényes alapja, vagyis csupán szabad véleménynyilvánításról van szó. Kiderült, hogy a gyűlöletbeszéd engedélyezett, de közben tilos az ablakot betörni.

Ennek ellenére az újvidéki rendőrség éjszakai ügyeletet tartott az újvidéki albán pékség előtt. Nincs kizárva, hogy a rendőrségi jelenlét akadályozta meg az újvidéki incidenst. A preventív rendőrségi intézkedés üdvözlendő, azonban cseppet sem nevezhető elégségesnek, tekintettel arra, hogy növekszik a hasonló etnikai incidensek száma az utóbbi hónapokban. A napokban éppen romákat vertek. Nem remélhető, hogy a rendőrség gumibottal gyógyítsa a múlt sebeit, vagy fékezze az újabban ébredező szélsőjobb mozgalmakat.

Máshol kell kezdeni az orvoslást. A szakemberek az iskolai tankönyvekre hívják fel a figyelmet, amelyekben mind fontosabb szerepet kapnak az etnikai konfliktusokat kirobbantó csetnikek. Tito és a Népfelszabadító Hadsereg antifasiszta harcát devalválják. Az antikommunizmussal párhuzamosan az antifasizmus jellege is megkérdőjeleződött. A közbeszédben hősöknek nevezik azokat a katonatiszteket, akiket a hágai bíróság genocídium miatt súlyos börtönbüntetésre ítélt.

A minap orosz mintára Nišben megrendezték a *Halhatatlan ezred* elnevezésű, az antifasizmus emlékének szentelt sétát. A niši sétát a Hágában elítélt háborús bűnös, Branko Lazarević vezette, ő tartotta az ünnepi beszédet is. Lazarevićet a hágai bíróság tizenöt évi börtönbüntetésre ítélte, büntetésének letöltése után a belgrádi Katonai Akadémia tanárának nevezték ki. A szerb hadügyminiszter nyilatkozata szerint ezzel jóvá akarják tenni ez ellene elkövetett igazságtalanságot. A másik háborús bűnös, Nebojša Pavković háborús naplójának kiadását a belgrádi hadügyminisztérium támogatta. A harmadik háborús bűnös Veselin Sljivančanin, akit a vukovári etnikai tisztogatás miatt ítélt el a hágai bíróság, most a Szerb Haladó Párt tribünjein agitál.

Az emlékezetpolitikában egyre fontosabb szerepet kap a szerbiai antiszemitizmus történetének megszépítése, vagyis a régi belgrádi vásártér ügye. A hivatalos szerb történészek szerint Szerbiában nem volt antiszemitizmus,

a zsidóüldözésért a németek felelősek. Ezt cáfolja az a tény, hogy Nedić *quisling*-kormányára már 1941-ban jelentette Berlinnek, hogy Európában Belgrád az elsőnek tisztította meg az országot a zsidóktól, annak köszönve, hogy a kormány együttműködött a németekkel. A régi belgrádi vásártéren felállított gyűjtőtáborban több ezer belgrádi zsidót végeztek ki.

A zsidó hitközösség mindaddig hiába követelte a belgrádi Holokauszt-múzeum felállítását, a gyászos helyen egy étterem működik, és csupán egy szerepny emléktábla emlékeztet a gyászos múltra.

Mindeközben a közbeszédben mind gyakrabban hangzik el a fasizmus vádja. Aleksandar Vučić államelnök a némileg lanyguló ellenzéki tüntetések vezetőinek egy részét fasisztáknak nevezte, az ellenzék viszont számos kormányhű médiát fasisztázott le. Fasiszta, fasiszta, hangoztatják az egyik oldalon meg a másikon is, miközben háborús bűnösök vezetik az antifasiszta sétát. A politikai ellenfelek többé nem egymás anyját szidják, hanem fasisztának nevezik a másikat. A fasizmus vádja egyre inkább afféle vaskos káromkodásra emlékeztet. A közbeszédben banalizálódott a fasizmus fogalma. Éppen ezért Filip David író számos értelmiségivel karöltve figyelmeztetett arra, hogy ez a diskurzus eltereli a figyelmet a lopakodó szerbiai fasizmusról, amelynek első jele a demokratikus intézményeket romboló szerbiai autokrata rendszer.

A politikai zűrzavart jól illusztrálja egy a minap meghozott bírósági ítélet. A belgrádi legfelsőbb bíróság felmentette Nikita Ristić csendőrt, aki a vádirat szerint 2008-ban egy tüntetésen halálos sérülést okozott az egyik tüntetőnek.

Mi történt valójában?

2008-ban a Szerb Radikális Párt szervezésében tüntettek a Demokrata Párt és a Szerbiai Szocialista Párt koalíciós kormánya ellen, amiért kiszolgáltatta Radovan Karadžić boszniai szerb vezért a hágai bíróságnak. A tüntető szélsőséges nacionalisták egyik szervezője Aleksandar Vučić, a jelenlegi államelnök volt. Az akkori belügyminiszter, a Szerbiai Szocialista Párt elnöke, Ivica Dačić (Milošević garnitúrájának képviselője) parancsára intézkedett a csendőrség. Időközben Vučić kilépett a szélsőjobb Szerb Radikális Párthól, és a Szerbiai Szocialista Párttal koalícióban kormányt alakított. Az egykori ellenfelek koalícióra léptek. Ivica Dačić volt belügyminiszterből külügyminiszter lett, a radikális aktivistából, Aleksandar Vučićból pedig kormányfő, majd államelnök.

A két ellenfél megbékélt egymással, a béke áldozata egy naiv tüntető lett, viszont a hágai vádlottakat az új kormány hősként tiszteli. Persze, a váratlan abszurd helycserék és transzformációk nemcsak a többségi nemzet közéletét jellemzik, hanem a szerbiai magyar kisebbséget is. A Vajdasági Magyar Demokrata Párt vezetői pár évvel ezelőtt például még nemzetárulónak titulálták Pásztor Istvánt, a Vajdasági Magyar Szövetség elnökét, ma viszont a legnagyobb barátságban gyakorolják a hatalmat.

Úgy látszik azonban, hogy vége lesz az ilyesféle metamorfózisoknak, gondoltam Yuval Noah Harari *21 lecke a 21. századra* című könyvét olvasgatva. A szerző olyan lehetséges jövőt rajzol meg, amely mellett Orwell *1984* című

regénye dajkamesére emlékeztet. Az izraeli tudós nem tartja kizártnak a digitális diktatúra beköszöntét, mivelhogy nem lesz nehéz meghekkelni az emberi agyat. Az sem zárja ki, hogy a közeljövőben a polgárok biometrikus karkötőt viselnek, amellyel nemcsak azt monitorozzák, amit az ember tesz vagy mond, hanem azt is, amit érez vagy gondol.

A tökéletes ellenőrzés hallatára először rémülten kaptam fel a fejem, aztán kezdtem megnyugodni, hiszen – reményeim szerint – a csodakarkötő véget vet a kelet-közép-európai zűrzavarnak. Először is nem lesz többé szükség ármánykodó besúgókra, akik saját fontosságuk kidomborításának érdekében nemcsak eltúlozzák az „ellenség aknamunkáját”, hanem ki is találnak ellenségeket. Nekik köszönve Kelet-Közép-Európa és a Balkán tele van ellenséggel. Ugyanezt művelik a túlbuzgó propagandista újságírók, csak szerényebb jutalom fejében. Nos, ennek vége! A hatalom illetékes képviselője csak megnyom egy tasztert, és megállapítja, hogy a besúgók és a propagandisták hazudnak. Valójában tehát nem lesz szükség rájuk, s ennek köszönve sok ember elesik a szép karriertől. Az igazán kritikus ellenzékieket mindez nem érinti, nyilvánosan kimondják a véleményüket, őket már megbélyegezték vagy izolálták. Lehet, hogy takarékosági szempontok miatt nekik nem is viselniük kell a biometrikus karkötőt.

A köpönyegforgatókra, a besúgókra, a propagandistákra viszont sötét jövő vár, gondolom naivan. Főleg azok járnak meg, akik az egyik nap így gondolkodnak, a másik nap úgy, s olyan ügyesen forgatják a köpönyeget, hogy mindig hatalomban maradnak. A csodakarkötőknek köszönve ők lesznek az utolsó páriák.

80

A legnagyobb megpróbáltatás azonban a diktátorokat várja! Előre is ajánlaltam őket, amint elképzelttem, hogy milyen kellemetlen meglepetések várnak rájuk. Nem okoz nekik fejfájást, hogy egyik-másik miniszterük félrelép, miért ne tenné, főleg ha fiatal és ambiciózus. Az sem bolygatná fel a lelkiállapotukat, ha kiderülne, hogy pártjuk vezető emberei, miniszterei korrumpálódtak, és visszaélnék a hatalmukkal. Miért ne, elvégre biztosítani kell a család jövőjét! Az urizálás sem jelent gondot, legfeljebb figyelmeztetni kell őket: urizáljanak mértékkel és ízléssel. A diktatúrában helytelen az ízléstelen viselkedés és a nagyzási hóbort. Kell hozzá némi elegancia. A látszat kedvéért őrizni kell némi rokonszenves puritán vonást is. Úgy kell viselkedni, mint a régi arisztokraták. Szóval, mindez megoldható. A diktátorokra nézve az az igazi veszély, hogy egyértelmű bizonyítékuk lesz, miszerint vezérkaruk nagy része hatalomra tör. A csodakarkötő leleplezi őket. Azonban velük még valahogy zöld ágra vergődnek, akárcsak a régi szabású diktátorok, menesztenek néhány vezető minisztert, amivel a többieket is figyelmeztetik, hogy térjenek észhez. Legfeljebb némi lelki fájdalmat okoz nekik, hogy kénytelenek kiábrándulni néhány meghitt barátból.

Az igazi veszedelem azonban ezután következik. Miközben a diktátorok felhasználják a csodakarkötő „üzeneteit”, rádöbbennek, hogy nemcsak a szűkebb körök, hanem pártjuk tagságának jelentős része sem rajong azokért az eszmékért, melyeket hirdetnek, sokan azzal sincsenek tisztában, hogy miről van szó. Vezető beosztásra áhítoznak, igazgatók, főnökök szeretnének

lenni, és mindenekelőtt azt kívánják elérni, hogy cégüket előnyösen bírálják el a tendereken. Csupán a karrier végett tapsolnak lelkesen a grandiózus tömeggyűléseken.

Elképzelttem, hogy ez a felismerés mennyire elmagányosítja a diktátorokat, akik ezek után arra gondolnak, hogy elvesztették az élet értelmét. Önkínzó magányukban arra gondolnak, hogy talán mégis a demokrácia a jobbik megoldás, amikor egészen véletlenül megnyomják azt a tasztert is, amelyik őket monitorozta. Ezt csak a népük kedvéért hordozzák, hogy példát mutassanak. A karkötő kimutatja, hogy ők sem hisznek a saját eszméikben. És ekkor megtörténik a diktatúra csodája. A diktátorok arca felragyog, és visszatér az önbizalmuk!

Parászka Boróka

Az utolsó katonazenekar

Sokáig úgy tűnt, hogy olyan lesz az idei EP-kampány, akár egy fapados vidéki lagzi: a jelöltek, a kampányemberek és azok, akiket még résztvevőként, választóként vonzottak az ilyen események, kötelességtudóan, de különösebb lelkesedés nélkül haknizták végig Erdélyt. A jelszavak, a „politikai ajánlatok” az „adjon minél több pénzt Brüsszel” és a „nem hajtunk fejet Brüsszel előtt” kijelentések különböző variációiból álltak. Néhány héttel a választások előtt nyilvánosságra hoztak egy felmérést, eszerint a Romániai Magyar Demokrata Szövetség, először az EP-választások történetében, nem éri el a választási küszöböt. Az adatokat érdemben nem vonta kétségbe senki, bár hasonló politikai pesszimizmus az utóbbi időben a parlamenti választások alatt is érezhető volt, aztán valahogy mégiscsak átvánszorgott az érdekképviselet a küszöbön.

Pedig az RMDSZ és „stratégiai partnere”, a Fidesz mindent megtett a mozgósításért, ami a forgalomban lévő kampányeszközökkel megtehető. Többször megszólalt Orbán Viktor is, és arra kérte az erdélyi magyarokat – a kettős állampolgárokat is –, hogy szavazzanak az RMDSZ-re. Ennek most azért van tétje, mert ha az RMDSZ bekerül az EP-be, akkor a Fidesznek lesz egy biztos „külső” támogatója. Most, hogy a magyar kormánypart mögül sorra hátrálnak ki saját európai pártcsaládjának tagjai, ennek a fajta szövetségnek az értéke rendkívüli módon megnőtt. A legutóbbi választáson még egészen másképp alakultak a dolgok. Akkor az volt a tét, hány kettős állampolgár szavazót tud elvinni Erdélyből a Fidesz, hogyan tudja a saját frakcióját a kettős állampolgárok segítségével erősíteni. Így nem lett három EP-képviselője az RMDSZ-nek, és így lett fideszes EP-képviselő Tótkés László. Négy évvel ezelőtt emiatt (sem) volt egyáltalán baráti a viszony az erdélyi magyar érdekképviselet és a magyar kormány között. Mára azonban a helyzet megváltozott: gyakorlatilag eltűntek a Fidesz által felépített-tá-

mogatott romániai magyar versenypártok, az RMDSZ pedig a korábbi távolságtartás helyett felvállalta az együttműködést, átvette a magyarországi kormánypárti retorikát, kiiratkozott a romániai politikai életből, és belesimult a magyar közéleti tájba. Így nemcsak rendkívül nagyvonalú magyarországi támogatáshoz jutott, de abban is reménykedhetett, hogy a Fidesz iránti szimpátia „átsugárzik” az RMDSZ-re. Erre igencsak szükség van, hiszen a Fidesz által évtizedek óta szított RMDSZ-ellenesség miatt végtelenen megritkult a levegő a szövetség körül. A pénz kétségtelenül átjött a határon (csak sejteni lehet, hogy mennyi megy vissza postafordultával), a szimpátia és a támogatottság azonban már kevésbé.

Ebben a lojalitásra és érdekközösségre alapuló osztozkodásban, stratégiaalakításban nem nagyon lehet már követni, hogy ki kicsoda. Az eddig Fidesz-emberként ismert EP-képviselőt, Sógor Csabát sokak számára meglepő módon lecserélte az RMDSZ a mindenki embereként ismert Vincze Lorántra. A politikai tapasztalatokkal alig rendelkező Vincze évtizedeken át dolgozott az RMDSZ háttéremberként, aztán az „őshonos” kisebbségek nyelvi jogaiért lobbizó FÜEN vezetőjeként lépett előtérbe. Hogy, hogy nem, az „őshonos” európai kisebbségek jogaiért folyó kampányt egy adott pillanatban szélsőjobb, zsidó aktivisták kezdték segíteni. Vinczéről pedig azt rebesgették, hogy az erdélyi jobb és szélsőjobb embere, és tulajdonképpen ő az „igazi Fideszes”. Arra mindez elég volt, hogy Sógor helyett ő kerüljön a jelöltlistára. Ha kap is mandátumot – néhány nappal a választások előtt ezt nehéz megjósolni –, parlamenti bejutása egyáltalán nem biztos és nem egyértelmű. Nagyon úgy tűnik, az RMDSZ eltaktikázta magát.

82

Azok, akik a Fidesz erdélyi terjeszkedését, hatalomátvételét mindeddig elutasították, most, hogy a Kelemen Hunor-féle szövetség az EP-jelenléte is ennek a szövetségnek rendelte alá, egészen biztosan elfordulnak az RMDSZ-től. Azok, akik a Fidesz által létrehozott RMDSZ-ellenzékhez tartoznak, most nem tudnak váltani. „Jó és bölcs politikus Orbán Viktor, de fogalma sincs, mi folyik Erdélyben” – ilyen és ehhez hasonló kommentek tucatjai követték a magyar miniszterelnök felszólítását, hogy szavazzanak a kettős állampolgárok a szövetségre. Azok is a magyar érdekképviselőt ellen fordultak, akiket beszippantott a román korrupcióellenes harc, a kormányzó szociáldemokrata párt elleni düh-dac, a feltörekvő új román „polgári-jobboldali-urbánus” politikai erőter. Ráadásul az utóbbiaknak több román párt is minden eddiginél komolyabb választási ajánlatot tett. Ez az első választási kampány, amelyben a román pártok magyarok számára szakszerűen felépített kampányanyaggal jelentkeztek. Ha meglesznek is a magyar mandátumok, valószínűleg alig lépi át a küszöböt az RMDSZ, ez mindenképpen súlyos presztízsveszteség, és nagyon tanulságos előjel a jövő évi parlamenti választásra vonatkozóan.

Ami most egyértelműen látszik: minden befektetés, anyagi ráfordítás ellenére sem terjeszthető ki az a korrupciós rendszer, amely Magyarországon működik. Nem azért, mert az erdélyi magyar választópolgár öntudatosabb, jogtisztelőbb volna magyarországi társainál. Hanem mert az a mikroklíma, amelyben Magyarország fulladozik, s amelyben a Fidesz-rendszer tenyé-

szik, nem tartható fenn szélesebb körben. Az RMDSZ a nagylelkű támogatások ellenére sem tudott úgy klientúrát építeni, mint a Fidesz Magyarországon. Nem állnak ehhez rendelkezésére a közéleti jutalmazás és fenyítés kellő eszközei. Végül is az RMDSZ (Fidesz-nyomásra) kihátrált a román kormánypolitikából, és (Fidesz-hatásra) vesztett önkormányzati pozícióiból. AZ RMDSZ tulajdonképpen országos szinten ma nem politikai tényező. Egyedül a Magyarországról érkező kormányzati források fölött gyakorolhat némi kontrollt, már amennyire ezt a magyar kormánypárt megengedi neki, és amennyiben a többi kedvezményezett (például az Erdélyi Református Egyházzal) ki tud egyezni.

A magyarországi támogatásokról azt azért mindenki tudja, hogy ezek korlátos források, ma vannak, de holnap, ki tudja, lesznek-e, és nem tudni, ha lesznek, milyen feltételekkel. Az biztos, hogy a magyar támogatásokért cserébe az erdélyi magyar támogatók az utóbbi években lemondtak a román önkormányzati és kormányzati forrásokról. És ezeket visszaszerezni, „visszaépülni” a román támogatási rendszerbe – ha már a magyar nem lesz – szinte lehetetlennek tűnik. Azt is látni, hogy a magyar forrásokhoz egyre kevesebben egyre átláthatatlanabb módon férnek hozzá, hogy erősödik a magyarországi és erdélyi magyar oligarchakör. És ettől azért sokan szeretnék távol tartani magukat – elvégre a korrupcióellenes harc hazájában mindenki pontosan tudja, milyen kockázatokkal járnak ezek a kapcsolatok.

Ilyen tehetetlenségi erők adódtak össze, húzd meg, ereszd meg követte egymást az EP-kampányban, és egyre inkább azt lehetett érezni, hogy a résztvevők a túlélésre játszanak. Egészen a választást megelőző napokig, amikor kitört az Úz völgyi temetőháború. Az Úz völgyében (Észak-Erdély valamikori határvidékén) magyar katonatemető van, a Székely hadosztály kamasz katonái, „leventekatonák” nyugszanak itt. A szomszédos román település önkormányzata úgy ítélte meg, hogy a magyar halottak a katonatemetőben „fölül vannak reprezentálva”, az etnikai arányok felborulását a román nemzetállam odaadó hívei a túlvilágon sem tolerálják. A magyar katonasírok mellé gyorsan odatelepítettek 52 román katonai sírt – halott nélkül. A térségben folyó harcokban ugyan estek el románok is, sokkal kevesebben, mint magyarok (az 1944. augusztusi átállás után védelmet kaptak az orosz géppuskaállásokból), de a terepviszonyok miatt nem a központi temetőben, hanem szétszórva, a környező hegyoldalakon temették el őket. Az „álsírok” közé katonai emlékművet is emeltek a nem létező vagy máshova temetett holtakra emlékező románok. Ezt a magyar közösség úgy ítélte meg, hogy „már a halottainkat is elveszik”. Az álsírokat és az emlékművet aztán magyar „anonim” aktivisták fekete szemeteszsákokba csomagolták. Az akcióról gondosan videófelvételt is készítettek (kilétük jól azonosítható a képkockákon), ami az interneten keringve felpörgette az EP-kampányt. A temetőben megjelent egy román EP-képviselőjelölt is, hogy közölje: Erdély román föld, a helyszínen demonstráló magyarokkal pedig összeszólalkozott, dulakodás kezdődött. Ettől kezdve az Európa jövőjéről folyó választást csupa atavisztikus gesztus, artikulálatlan és irracionális megnyilvánulás határozta meg: kibontakozott a vita arról, hogy ki a hullagyalázó, kié Erdély,

erődemonstrációk kezdődtek az Úz völgyében, Bukarestben, internetes élő közvetítéseket lehetett látni a temető körüli dulakodásokról.

Több képviselő lesz-e így az Európai Parlamentben? Nagyon valószínű, hogy nem. Nagyobb a szorongás és a düh, mint az utóbbi években bármikor. És lehet, hogy ez valamivel több szavazót visz az urnákhoz, vagy legalábbis oldja az utóbbi hónapokban kialakult pártpolitikai patthelyzetet. De alapvetően azt látni, hogy az osztozkodás, korrupció, a klientúraépítés, a helyzetkedés mélyén milyen megoldatlan helyzetek vannak. Mennyire nincs sem elegendő ismeret, sem kellő politikai akarat, sem eszköz ennek a típusú nacionalizmusnak a kezeléséhez. Valószínűleg még csak nem is sejtí senki, micsoda energiák, konfliktusok lappangnak a mélyben. Az európai új nacionalizmus emberei Orbántól Salviniig a „nemzetek Európájáról” szónokolnak, miközben a „nemzetek Európája” egyszer (sokszor) már tömegsírba dőlt, a „régí nacionalizmus” temetetlenül itt kísért. És ha valóban feltámad ez a „régí nacionalizmus”, ha valóban élessé válnak a meghaladottnak, megoldottnak hitt konfliktusok, nem lesz, aki megállítsa őket. Nem lesz, aki védelmet nyújtson, aki kárt mentsen. Legkevésbé az „új nacionalizmus” híveinek van mondanivalójuk minderről. Jellemző, hogy az Úz-völgyi katonatemetőben folyó háború kapcsán a magyar érdekképviselet és a nemzeti érdekvédelmi kérdésekben mindig olyan határozottan fellépő magyar kormány tudta a legkevésbé, mit tegyen. A legfájóbb történelmi traumákkal szemben a választók, emlékezők ott maradtak magukra, pórén.

84

Az Úz völgyében 17-18 éves kamaszok nyugszanak. Az elsőként lemészárolt áldozatok, húszan, egy katonazenekar tagjai voltak. Magyar katonák, románok? Mi a különbség? A magyarokat nagy közös gödörbe temették, a románok csontjai a környező hegyeken vannak szétszórva. Nem tudni, mi lesz Európa jövője, talán az „új nemzetállamok” Európája jön. Az biztos, hogy ezek a csontok hozzátartoznak a múltjához. De ez a vigasztalan tehetlenség a jelene.